

Vytauto Didžiojo universiteto vadovybei, Akademinei bendruomenei

Kopijos:

Lietuvos Respublikos Prezidentui Gitanui Nausėdai

Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo ir mokslo komitetui

Žiniasklaidai

LIETUVOS ŽMOGAUS TEISIŲ KOORDINAVIMO CENTRO PAREIŠKIMAS

DĖL PERSEKIOJAMO UŽ PAŽIŪRAS DĖSTYTOJO IR PERSEKIOTOJŲ ATSAKOMYBĖS

2025 m. vasario 21 d.

Vilnius

Gerbiami VDU atstovai,

Kreipiamės į Jus, išreiškdami susirūpinimą dėl pastaruoju metu viešumoje pasirodžiusių signalų apie akademinės žodžio laisvės ribojimus Vytauto Didžiojo universitete (VDU). Ši situacija išryškėjo po to, kai VDU Politikos mokslų ir diplomatijos fakulteto dekanas, profesorius Šarūnas Liekis, sulaukė anoniminių studentų kritikos po savo pasisakymų apie Lietuvos užsienio politiką Baltarusijos atžvilgiu, teigdamas, kad 2020 metais vykdyta Aliaksandro Lukašenkos režimo delegitimizacijos politika, inicijuota JAV prezidento Džo Baideno ir britų politikų, prie kurios prisijungė ir Lietuva, nepasiekė norimų rezultatų. Vietoje to, Baltarusija tapo dar labiau priklausoma nuo Rusijos, o Lietuva prarado ekonominius ryšius su šia šalimi.

Prof. Š. Liekis teigia, kad anksčiau Baltarusija veikė kaip buferinė zona tarp Rusijos ir Lietuvos, tačiau dabar, tapusi Rusijos satelite, ši funkcija prarasta, ir Lietuva pati atsidūrė buferinėje pozicijoje tarp Rusijos ir NATO. Profesorius taip pat išreiškė nuomonę, kad karas tarp Rusijos ir Ukrainos galėjo būti išvengtas, jei Baltarusija nebūtų patekusi į Rusijos įtaką.

Po šių pasisakymų minėti studentai pateikė skundą Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) vadovybei. Jie nepitaria profesoriaus išsakytomis mintims apie Lietuvos užsienio politiką Baltarusijos atžvilgiu ir mano, jog jo teiginiai neatitinka akademinės ar politinės etikos normų. Taigi dalis akademinės bendruomenės mano, kad tam tikri dėstytojų pasisakymai gali būti žalingi arba klaidinantys, todėl reikalauja institucinio atsako.

Kartu prof. Š. Liekis, komentuodamas situaciją išreiškė viltį, kad VDU išliks akademinės laisvės erdve ir nepasiduos spaudimui, primenančiam sovietinių laikų praktiką, kai intelektualai buvo persekiojami už savo nuomonę.

Nevertindamos kontraversiškų Š. Liekio politologinių teiginių ir jo vertinimų dėl grėsmių mūsų šalies nacionaliniam saugumui, Lietuvos žmogaus teisių organizacijos pažymi, kad pastaroji situacija, kai prieš Lietuvos aukštųjų mokyklų dėstytojus organizuojami anoniminiai skundai, banaliai ir periodiškai kartojasi.

2017 metais Vilniaus universiteto (VU) Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto profesorius Vytautas Radžvilas grupės studentų buvo apskūstas dėl tariamai euroskeptiškų pažiūrų, nes kritikavo ES institucijas, ir ši kritika šiomis dienomis apsiteisino su kaupu. Tačiau V. Radžvilas buvo atleistas iš VU TSPMI.

Analogiškai vien už dalyvavimą TV laidoje „Sengirė“, kurią transliavo Youtube OpTV kanalas, Vilniaus universiteto (VU) Komunikacijos fakulteto Žurnalistikos bakalauro studijų programos komitetas, dėl nepakankamai liberalių pažiūrų ir pasisakymų „netinkamoje“ televizijoje pradėjo docentės, humanitarinių mokslų daktarės Jolantos Mažylės persekiojimą, inicijuodamas anoniminius studentų skundus.

Primename, kad šis persekiojimo už pažiūras metodas, pasitelkiant anoniminius skundus, yra kilęs iš sovietmečio, kai anonimiais darbo žmonių kolektyviniais laiškais komunistų partijai buvo prašoma šalinti komunizmo ideologijai prasižengusius mokslininkus, dėstytojus, kultūros ir meno darbuotojus, o šių laiškų pagrindu, iškilūs Lietuvos intelektualai buvo šalinami iš darbo, uždaromi į kalėjimus arba tremiami į Sibiro lagerius (literatūros kritikas ir istorikas Vytautas Kubilius, literatūrologas, eseistas ir kritikas Jonas Grinius, Lietuvos edukologė, nacionalinės švietimo koncepcijos kūrėja Meilė Lukšienė, kalbininkas ir semiotikas Algirdas Julius Greimas, filosofas, egzistencialistas Antanas Maceina ir kiti).

Atkreipiame dėmesį, kad Konstitucinis Teismas 2007 m. gegužės 5 d. nutarime yra pažymėjęs, jog *<Mokslo ir tyrimų negalima politizuoti ar ideologizuoti; mokslininkui negalima primesti kokių nors mokslinių pažiūrų, vertybių; mokslininkų ar tyrėjų negalima diskriminuoti dėl to, kad jų mokslinio tyrimo sritis ar kryptis neatitinka kieno nors politinių ar ideologinių nuostatų >*

Demokratinėje valstybėje akademinė bendruomenė turi būti atvira diskusijoms, kritiniam mąstymui ir įvairių nuomonių raiškai. Universitetas, kaip aukštojo mokslo įstaiga, turėtų būti intelektualinės laisvės bastionas, kur diskusijos grindžiamos argumentais, o ne politiniu ar ideologiniu spaudimu. Bet koks bandymas riboti nuomonės išraišką ar akademinę analizę, pasitelkiant anoniminius skundus ir socialinį spaudimą, kelia rimtą klausimą dėl VDU įsipareigojimo akademinėi laisvei.

Kritika ir diskusija yra natūrali akademinio proceso dalis, tačiau viešos asmenybės ir akademikų persekiojimas už jų išsakytas mintis – tai grėsmingas ženklas, rodantis augantį spaudimą minties laisvei. Norime priminti, kad universitetai neturėtų virsti ideologinės cenzūros erdvėmis, kuriose alternatyvūs požiūriai yra slopinami ar persekiojami.

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 10 straipsnis garantuoja kiekvienam *<teisę laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus. Tai teisė laisvai laikytis savo nuomonės, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas...>*. Šis pamatinis demokratinės teisės principas įtvirtintas Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (19 str.), Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte (19 str.), Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte (15 str.), Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau- Konstitucija), kurios 25 straipsnis laiduoja asmens teisę turėti įsitikinimus ir juos laisvai reikšti. Konstitucijos 42 straipsnis skelbia: *<Kultūra, mokslas ir tyrinėjimai bei dėstyimas yra laisvi>*. Tai reiškia, kad aukštųjų mokyklų dėstytojai yra laisvi reikšti savo pažiūras ir įsitikinimus, jeigu jie nėra nusikalstami ar skatinantys veikti prieš valstybę.

Akivaizdu, kad šiuo atveju pasitelkiant studentus siekiama apriboti prof. Š. Liekio konstitucinė teisę laisvai reikšti savo pažiūras ir įsitikinimus, kartu apribojant asmens įsitikinimų reikšimo laisvę aukštojoje mokykloje, o VDU akademinės bendruomenės nariams suvaržyti teisę laisvai gauti ir skleisti informaciją

Pažymėtina, kad savo prašyme studentai nekelia profesoriaus kvalifikacijos ar profesionalumo klausimo. Jų motyvai siejami su profesoriaus dėstytojo pažiūromis ir įsitikinimais. Tačiau Mokslo ir studijų įstatymas nenumato teisės studentams vertinti dėstytojo pažiūras ir įsitikinimus. Todėl savo prašymu vertindama prof. prof. prof. Š.Liekio pažiūras ir įsitikinimus minėta grupė studentų pažemino profesorių VDU akademinės bendruomenės akyse.

Todėl kviečiame VDU vadovybę aiškiai ir viešai išreikšti savo poziciją dėl akademinės laisvės užtikrinimo, užtikrinti, kad universiteto bendruomenės nariai galėtų be baimės diskutuoti ir dalytis savo įžvalgomis. Taip pat raginame sukurti aiškų mechanizmą, kuris užtikrintų, jog anoniminiai skundai nebūtų naudojami kaip priemonė akademinėi cenzūrai vykdyti.

Tikime, kad VDU išliks laisvos minties universitetu, kuris drąsiai gina savo akademinės bendruomenės teisę į žodžio laisvę.

Pagarbiai,

Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacija –

Romualdas Povilaitis

Piliečių gynybos paramos fondas –

Stasys Kaušinis

Lietuvos žmogaus teisių asociacija –

Vytautas Budnikas

Lietuvos Helsinkio grupė –

Aurelija Kuzmaitė

Nurodytų organizacijų pritarimą pareiškimui tvirtinu:

Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacijos pirmininkas Romualdas Povilaitis